

Azərbaycan Respublikası adından

QƏRAR

Bakı şəhəri

İş № 2(102)-5547/2021

01.11.2021

ALİ MƏHKƏMƏ

Azərbaycan Respublikası adından

**Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi
Mülki kollegiyasının**

**İddiaçı Cavabdeh qarşı
iddia tələbinə dair**

Q Ə R A R İ

***Açar sözlər: pul tələbi, sübutların qiymətləndirilməsi, sübutetmə yükü,
məhkəmə aktlarının əsaslandırılması, apellyasiya baxışının hədləri***

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki kollegiyası, hakimlər Hüseynov Abiddin Qabil oğlu (sədrlik edən və məruzəçi), Nurməmmədov Əhməd Güləhməd oğlundan və Əliyev Zaur Əli oğlundan ibarət tərkibdə,
Şahvələdov Ümüd Nadir oğlunun katibliyi,
Cavabdeh iştirakı ilə,

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Mülki kollegiyasının 2(104)-3176/2020 nömrəli iş üzrə 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qətnaməsindən Cavabdeh tərəfindən verilmiş kassasiya şikayətinə dair işə 01 noyabr 2021-ci il tarixdə Ali Məhkəmənin binasında açıq məhkəmə iclasında baxaraq, aşağıdakı qərarı qəbul etdi.

İş üzrə qəbul edilmiş məhkəmə aktları

a) Birinci instansiya məhkəməsində icraat

İddiaçı (bundan sonra – iddiaçı) Cavabdeh (bundan sonra – cavabdeh) qarşı iddia tələbi ilə məhkəməyə müraciət edərək, cavabdehdən 4730 manat məbləğində pulun və ödənilmiş 30 manat dövlət rüsumunun alınması haqqında qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

İddiaçı tələbini onunla əsaslandırılmışdır ki, cavabdeh ona müraciət edərək nisyə qızıl əşyası istəmiş, həmin qızılları girov qoyub kredit götürəcəyini və onun pulunu verəcəyini bildirmişdir. Cavabdehi uzun zamandır tanıdığından, habelə aralarında bir neçə dəfə alqı-satqı olduğundan etibar etmiş və 3 adda qızıl əşyasını nisyə vermişdir. Belə ki, 1 ədəd, dəyəri 1100 manat olan 110 qram çəkiddə rekert toxunuşlu qızıl sepi, 1 cüt, dəyəri 1400 manat olan on ədəd brilyant qaşlı qızıl sırğanı və 40 ədəd, dəyəri 480 manat olan özəlləşdirmə çeklərini cavabdehə vermiş, sonuncu da borcunu qısa zamanda ödəməyi öhdəsinə götürmüşdür. Lakin həmin vaxtdan xeyli müddət keçsə də, cavabdeh onun borcunu qaytarmamışdır. Bundan başqa, cavabdeh ona yenidən müraciət edərək 2006-cı ilin yanvar ayında 1 ədəd, dəyəri 300 manat olan dəri plaşı və 1 ədəd, dəyəri 100 manat olan dəri kurtkanı nisyə almış, həmin ilin mart ayında pulunu verəcəyinə vəd vermişdir. Lakin cavabdeh həmin geyim əşyalarının da pulunu qaytarmaqdan boyun qaçırılmışdır. Həmçinin, cavabdeh 07 mart 2006-cı il tarixdə ondan 1500 ABŞ dolları, yəni 1350 manat məbləğində borc almış, bu barədə yazılı iltizam vermiş, borcunu qısa zamanda ödəməyi öhdəsinə götürmüş, lakin həmin pulu da qaytarmamışdır. Nəticədə, cavabdehin ona 4730 manat məbləğində borcu yaranmışdır.

Məhkəmə iclasında verdiyi izahatında iddiaçı göstərmişdir ki, israrlı təkidlərdən və məhkəmədə iddia qaldırdıqdan sonra cavabdeh həmin puldan 700 manat ödəmiş, qalan 4030 manatı ödəməkdən boyun qaçırılmışdır.

Məhkəmədə tədqiq edilmiş, 07 mart 2006-cı il tarixdə cavabdeh tərəfindən imzalanmış iltizamda qeyd olunmuşdur ki, cavabdeh iddiaçıdan 1500 ABŞ dolları borc almışdır.

Şəmkir Rayon Məhkəməsinin (bundan sonra – birinci instansiya məhkəməsi) 2(076)-1205/2020 nömrəli iş üzrə 06 iyul 2020-ci il tarixli qətnaməsi ilə (hakim N.Paşayev) iddianın qismən təmin edilməsi, cavabdehdən 4030 manat məbləğində pulun alınması iddiaçıya verilməsi, ödənilmiş dövlət rüsumunun cavabdehə aid edilməsi, cavabdehdən 30 manat pulun alınması iddiaçıya verilməsi, iddianın qalan hissədə təmin edilməməsi qət olunmuşdur.

Birinci instansiya məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, iddiaçı cəmi dəyəri 2.500 manat olan qızıl-zinət əşyalarını, 480 manat dəyərində özəlləşdirmə çeklərini, 400 manat dəyərində geyim əşyalarını cavabdehə nisyə vermişdir. Cavabdeh isə həmin məbləği qaytaracağını öhdəsinə götürmüşdür. Həmçinin, iddiaçı cavabdehə 1.500 ABŞ dolları, yəni 1.350 manat məbləğində borc pul vermiş, cavabdeh həmin məbləği də qaytaracağını öhdəsinə götürmüşdür. Lakin cavabdeh ümumi borcundan 700 manat ödəmiş, qalan 4.030 manat borcunu ödəməmiş və iddiaçı əlverişsiz vəziyyətə düşmüşdür. Ona görə də iddiaçının cavabdehə qarşı tələb hüququ yaranmışdır.

Qeyd olunanlara əsasən məhkəmə hesab etmişdir ki, iddia tələbi qismən – 4030 manat məbləğində təmin olunmalıdır.

Məhkəmə öz mövqeyini Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 329.2, 385.1, 386.1, 406.1, 427, 448.2, 567, 600.1, 600.4, 601.1, 739.1, 740-cı, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – MPM) 14.2, 77.1, 78.1, 88, 217.4, 218.3-cü maddələrinə istinadla əsaslandırılmışdır.

Qətnamədən cavabdeh apellyasiya şikayəti vermişdir.

b) Apellyasiya instansiyası məhkəməsindəki icraat

Cavabdeh apellyasiya şikayətini onunla əsaslandırmışdır ki, birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması ilə çıxarılmışdır. Məhkəmə işin həqiqi hallarını hərtərəfli, tam və obyektiv surətdə aydınlaşdırmaq üçün qanunla nəzərdə tutulmuş bütün tədbirləri görməmişdir. Həmçinin ona məhkəmə iclası barədə bildiriş verilmədiyindən, məhkəmə iclasında iştirak edərək öz sübutlarını təqdim edə bilməmişdir. Qeyd edilənlərə əsasən apellyasiya şikayətinin təmin edilməsini, qətnamənin ləğv edilərək iddianın qismən, yəni 650 manat məbləğində təmin olunmasını xahiş etmişdir.

Məhkəmə kollegiyasının iclasında iştirak edən cavabdeh izahatında göstərmişdir ki, iddiaçı ona 1500 ABŞ dolları, yəni 1350 manat məbləğində pul vermişdir. Həmin puldan 700 manatı iddiaçıya qaytarmış, qalan 650 manatı verməyə imkanı olmadığına görə verə bilməmişdir. Bundan başqa, iddia ərizəsində qeyd olunmuş qızıl əşyaları, özəlləşdirmə çekləri, dəri plaş və dəri kurtka ona verilməmişdir, pulu ləngitdiyinə görə iddiaçı qərəzli olaraq onları tələb etmişdir.

Məhkəmə iclasında tədqiq edilmiş, 28 mart 2006-cı il tarixli iltizamda qeyd olunmuşdur ki, cavabdeh iddiaçıdan 2000 ABŞ dolları borc pul almışdır.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Mülki kollegiyasının (bundan sonra – apellyasiya instansiyası məhkəməsi) 2(104)-3176/2020 nömrəli iş üzrə 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qətnaməsi ilə (hakimlər – F.Mehtiyev (sədrlik edən və məruzəçi), R.Muradov və Ə.Məmmədov) apellyasiya şikayəti təmin olunmamış, birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

İşə apellyasiya qaydasında baxan məhkəmə hesab etmişdir ki, birinci instansiya məhkəməsi iş üzrə müəyyən edilmiş faktlardan tərəflərin qarşılıqlı münasibətləri üzrə düzgün nəticəyə gəlmiş, iddianı qismən təmin etməkdə haqlı olmuşdur.

Belə ki, tərəflər arasında öhdəlik hüquq münasibətlərinin yaranmasına əsas olan nisyə alqı-satqı müqaviləsi olmuşdur. İddiaçı cəmi 2500 manat dəyərində olan qızıl-zinət əşyalarını, 480 manat dəyərində özəlləşdirmə çeklərini, 400 manat dəyərində geyim əşyalarını cavabdehin mülkiyyətinə vermiş, cavabdeh isə onların müqabilində razılaşdıqları məbləğdə pulu ödəməyi öhdəsinə götürmüşdür. Həmçinin, cavabdeh iddiaçıdan borc pul alaraq həmin pulu qaytarmamışdır.

Cavabdeh apellyasiya şikayətinin dəlillərini əsaslandırma bilməmiş, iş üçün əhəmiyyəti olan halları sübut edə bilməmişdir.

Qətnamədən cavabdeh kassasiya şikayəti vermişdir.

Kassasiya şikayətinin və onlara etirazın dəlilləri, məhkəmə icraatı iştirakçılarının izahatları

a) Kassasiya şikayətinin dəlilləri

Cavabdeh (vəkil X1) kassasiya şikayətində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsinin ləğv edilməsini və işin yeni apellyasiya baxışına qaytarılması barədə qərar çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Kassasiya şikayəti onunla əsaslandırılmışdır ki, işə apellyasiya qaydasında baxan məhkəmə maddi və prosessual hüquq normalarını pozmuş, düzgün tətbiq etməmiş, qətnaməni işin həqiqi hallarına və tərəflər arasında olan qarşılıqlı münasibətlərə uyğun əsaslandırmamış, əsassız və ədalətsiz qətnamə qəbul etmişdir.

Kassator göstərmişdir ki, iddiaçı ilə uzun müddətdir tanışdır. Ondan cəmi 1500 ABŞ dolları (1350 manat) borc pul almış və həmin puldan 700 manat qaytarmışdır. Onun iddiaçıya cəmi 650 manat borcu var, imkanı olmadığından həmin pulu qaytara bilməmişdir.

İşdə onun iddiaçıdan 2500 manat dəyərində qızıl-zinət əşyaları, 480 manat dəyərində özəlləşdirmə çekləri, 400 manat dəyərində geyim əşyaları almağına dair heç bir sübut olmadığı halda, birinci instansiya məhkəməsi işi obyektiv araşdırmamış, yalnız iddiaçının mülahizələri əsasında qətnamə qəbul etmişdir. Apellyasiya məhkəməsi də qeyd olunan hallara əhəmiyyət verməmişdir.

Aralarında alqı-satqı müqaviləsinin bağlanması yalnız iddiaçı bildirmişdir, nə yazılı, nə də nisyə alqı-satqı müqaviləsi olmamışdır. 1350 manata dair qəbzi əsas sübut növü kimi qəbul edən birinci instansiya məhkəməsi onun iddiaçıya 4030 manat borcunun olmasına dair əsassız qətnamə qəbul etmiş, apellyasiya məhkəməsi də Mülki Məcəllənin əqdlər, borc müqaviləsi, alqı-satqı müqaviləsi ilə əlaqədar normalarına istinad edərək, qətnaməni qüvvəsində saxlamışdır.

Məhkəmə araşdırmamışdır ki, iddiaçı 2006-cı ildə 1350 manat borc almağına dair ona iltizam yazdığı halda, necə olmuşdur ki, həmin puldan 3 dəfə artıq olan 3380 manatlıq malı ona nisyə vermişdir.

Apellyasiya məhkəməsi belə qənaətə gəlmişdir ki, əşyalarla bağlı iddiaçı ilə aralarında nisyə alqı-satqı müqaviləsi, pulla bağlı isə borc müqaviləsi bağlanmışdır. Lakin nə birinci, nə də apellyasiya instansiyası məhkəməsi iddiaçının ona borc pul verməsindən 15 il keçdikdən sonra iddia tələbi irəli sürməsinə qiymət verməmiş, iddia müddəti ilə əlaqədar maddələri tətbiq etməli olduğu halda, səhvən Mülki Məcəllənin nisyə alqı-satqı müqaviləsi ilə əlaqədar müddəalarına istinad etmişdir.

Apellyasiya məhkəməsi 28 mart 2006-cı il tarixli iltizama istinad etmişdir, halbuki iddiaçı tələbində bu xüsusatı göstərməmiş, həmin saxta, özü tərəfindən yazılmış iltizamı məhkəməyə təqdim etmişdir. Məhkəmə də həmin hala qiymət verməmişdir.

Kassasiya şikayətinə görə, məhkəmə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12, 13, 60-cı, Mülki Məcəllənin 373, 375, 427, 600-cü, MPM-in 8, 9, 14, 76, 80, 88, 104, 217, 386, 387-ci maddələrinin tələblərini pozmuşdur.

b) Kassasiya şikayətinə qarşı etirazın dəlilləri

Kassasiya şikayətinə qarşı yazılı etiraz verilməmişdir.

c) Məhkəmə icraatı iştirakçılarının izahatları

Kassator məhkəmə iclasında vəkilsiz iştirak etdiyindən, MPM-in 67-ci maddəsinə əsasən onun izahatı dinlənilmədi.

Məhkəmə iclasının yeri və vaxtı barədə lazımi qaydada məlumatlandırılmasına baxmayaraq iddiaçı hər hansı üzrlü səbəb göstərmədən məhkəmə kollegiyasının iclasında iştirak etməmişdir. Məhkəmə kollegiyası MPM-in 415.3-cü maddəsinə rəhbər tutaraq işə onun iştirakı olmadan baxılmasını mümkün hesab etmişdir.

Kassasiya baxışının hədləri

MPM-in 407.2-ci maddəsinə əsasən kassasiya şikayətində işin hallarının sübut olunmamasına, məhkəmənin gəldiyi nəticə üçün əhəmiyyətli olan bütün faktiki halların aydınlaşdırılmamasına və yaxud qətnamə və qərardadda ifadə olunan nəticələrin işin faktiki hallarına uyğun olmamasına istinad etməyə yol verilmədiyi üçün kassasiya instansiyası məhkəməsi şikayətin belə dəlilləri üzrə araşdırma aparmır və onlara qiymət vermir.

MPM-ə əsasən kassasiya instansiyası məhkəməsi müstəsna olaraq hüquqi məsələlərə baxmaqla apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilməsini yoxlayır (maddə 416). Prosessual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq olunmaması qətnamənin yaxud qərardadın ləğv edilməsi üçün o vaxt əsas ola bilər ki, bu pozuntu düzgün qətnamə qəbul edilməməsi ilə nəticələnsin və ya nəticələne bilsin (maddə 418.3).

Qanunun tələbinə görə kassasiya instansiyası məhkəməsi işin faktiki hallarını araşdırmır. Lakin apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq olunub-olunmamasını yoxlamaq zərurətindən irəli gələrək, iş materiallarında olan, aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən qəbul edilərək işə əlavə olunmuş, araşdırılmış və (və ya) müəyyən edilmiş sübutlara və hüquqi faktlara istinad edilməsi kassasiya instansiyası məhkəməsinin faktiki halları araşdırması kimi qiymətləndirilməməlidir.

Hazırkı kassasiya icraatı üzrə birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini cavabdehin apellyasiya şikayəti əsasında yoxlamış apellyasiya instansiyası məhkəməsinin aktı həmin tərəfin kassasiya şikayəti əsasında tam yoxlanılır.

Tətbiq edilən hüquq

Mülki Məcəllə

Alqı-satqı müqaviləsinə görə satıcı əşyanı alıcının mülkiyyətinə verməyi, alıcı isə əşyanı qəbul edib əvəzində müəyyənləşdirilmiş pul məbləğini (qiyməti) ödəməyi öhdəsinə götürür (maddə 567).

Əşyanı təhvil almış alıcı onu alqı-satqı müqaviləsində nəzərdə tutulan müddətdə ödəmək vəzifəsini icra etmədikdə satıcı verilmiş əşyanın ödənilməsinə və ya ödənilməmiş malın qaytarılmasını tələb edə bilər (maddə 600.4).

Əşyanın nisyə satılması haqqında müqavilədə onun hissə-hissə ödənilməsi nəzərdə tutula bilər, hissə-hissə ödəmə şərti ilə əşyanın nisyə satılması haqqında müqavilə o halda bağlanmış sayılır ki, alqı-satqı müqaviləsinin digər mühüm şərtləri ilə yanaşı əşyanın qiyməti, ödənişlərin qaydası, müddətləri və məbləğləri nəzərdə tutulmuş olsun. Hissə-hissə ödəmək şərti ilə malın nisyə satılması haqqında müqaviləyə bu Məcəllənin 600.2-600.5-ci maddələrində nəzərdə tutulan qaydalar tətbiq edilir (maddə 601).

Borc müqaviləsinə görə iştirakçılardan biri (borc verən) pula və ya digər əvəz edilən əşyalara mülkiyyət hüququnu digər iştirakçıya (borc alana) keçirməyi öhdəsinə götürür, digər iştirakçı (borc alan) isə aldiqlarını müvafiq olaraq pul və ya eyni keyfiyyətdə və miqdarda olan eyni növlü əşyalar şəklində borc verənə qaytarmağı öhdəsinə götürür. Borc müqaviləsinin predmeti hər hansı pul məbləği olduqda, o, kredit müqaviləsi adlandırılır (739-cu maddə).

Borc müqaviləsi tərəflərin razılaşması ilə şifahi və ya yazılı formada bağlanır. Borc müqaviləsi predmetinin məbləği üç min manatdan çoxdursa və ya məbləğindən asılı olmayaraq müqavilənin iştirakçısı hüquqi şəxsdirsə, borc müqaviləsi yazılı formada bağlanmalıdır (740-cı maddə).

MPM

Hakim bütün hallarda prosesin çəkişmə prinsipini təmin etməlidir. O, öz qərarını yalnız tərəflərin çəkişmə prinsipinə əsasən müzakirə etdiyi dəlillərlə, onların verdiyi izahatlarla, sənədlərlə əsaslandırılmalıdır. Məhkəmə, qərarını tərəfləri dəvət etmədən özünün qulluq mövqeyinə görə irəli sürdüyü hüquqi dəlillərlə əsaslandırma bilməz (maddə 9.3).

Məhkəmə yalnız tərəflərin təqdim etdikləri sübutları araşdırmalı və onlardan istifadə etməlidir (maddə 14.2).

Hər bir tərəf öz tələblərinin və etirazlarının əsası kimi istinad etdiyi halları sübut etməlidir (maddə 77.1).

Məhkəmə sübutlara obyektiv, qərəzsiz, hərtərəfli və tam baxdıqdan sonra həmin sübutlara tətbiq edilməli hüquq normalarına müvafiq olaraq qiymət verir (maddə 88).

İşdə iştirak edən şəxslərin izahatları o halda işin hallarını müəyyən etməyə imkan verən mötəbər sübut kimi hesab oluna bilər ki, həmin izahat iş üzrə toplanmış digər sübutlarla təsdiq olunsun (maddə 106.1).

Məhkəmənin qətnaməsi qanuni və əsaslı olmalıdır (maddə 217.1).

Qətnamə iş üzrə müəyyən edilmiş həqiqi hallara və tərəflərin qarşılıqlı münasibətinə uyğun əsaslandırılmalıdır (maddə 217.3).

Qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən halları, işin halları barədə məhkəmənin əsaslandırıldığı sübutlar və məhkəmənin bu və ya digər sübutları və iclasda iştirak edən şəxslərin istinad etdiyi qanun və hüquqi aktları rədd etmək üçün gətirdiyi dəlillər, habelə məhkəmənin qətnamə çıxararkən rəhbər tutduğu qanunlar və normativ hüquqi aktlar göstərilməlidir. Cavabdeh tərəfindən iddia tələbi etiraf edildikdə qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində yalnız iddianın etiraf edilməsi və onun məhkəmə tərəfindən qəbul edilməsi göstərilə bilər (maddə 220.4).

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsinin əsaslılığını onun barəsində açıq və ya dolayısı ilə mübahisə edilən hissəsi üzrə, şikayət qərarın ləğv edilməsinə yönəldikdə və ya apellyasiya şikayətində və ona etirazlarda ifadə olunmuş dəlillərə əsasən mübahisənin predmeti bölünməz olduqda isə tam yoxlayır (maddə 372.6).

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnaməsində aşağıdakılar göstərməlidir: ... məhkəmənin nəticəyə gəlməsi barədə motivlər və məhkəmənin rəhbər tutduğu qanunlar (maddə 392.1.5).

Maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq olunmaması apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qətnamə və qərarının ləğv edilməsi üçün əsasdır (maddə 418.1).

Kassasiya instansiyası məhkəməsinin mövqeyi

İlk növbədə nəzərə alınmalıdır ki, baxılan iş üzrə birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi ilə iddia qismən təmin olunduğu və qətnamədən yalnız cavabdeh apellyasiya şikayəti verdiyi üçün MPM-in 372.6-cı maddəsinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsinin əsaslılığını iddianın təmin olunan hissəsində yoxlamalı idi. İddianın təmin olunmayan hissəsi isə həmin apellyasiya baxışının predmetindən kənar olmuşdur.

Qeyd olunmalıdır ki, yalnız şikayət vermiş şəxsin qətnamənin tam ləğvini tələb etməsi həmin tərəfin işdəki vəziyyətinə, şikayətin dəlillərinə, tələb predmetinin bölünən olub-olmamasına, şikayət verən şəxsin müvafiq hissəni mübahisələndirməklə bağlı subyektiv hüququnun olub-olmamasına qiymət vermədən qətnamənin apellyasiya qaydasında tam yoxlanması üçün əsas ola bilməz. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki və Kommersiya kollegiyalarının 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarında qeyd edildiyi kimi sadalanan halların nəzərə alınmaması bir tərəfdən şikayət verən şəxsin faktiki olaraq mübahisələndirmədiyi hissənin dispozitivlik prinsipinə zidd olaraq yoxlanması, digər tərəfdən isə məhkəmə aktından şikayət verməmiş digər şəxslərin hüquqlarının əsassız məhdudlaşdırılması ilə nəticələne bilər.

Buna baxmayaraq, apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsini cavabdehin şikayəti əsasında tam yoxlamış və qətnaməni iddianın təmin olunmayan hissədə də dəyişdirilmədən saxlamışdır.

Baxılan iş üzrə iddiaçı cavabdehdən pul tələb edir. İddiaçı tələbini üç faktla əsaslandırır: 1) 2005-ci ildə cavabdehin xahişi ilə ona 1 ədəd, dəyəri 1100 manat olan 110 qram çəkiddə qızıl boyunbağını, 1 cüt, dəyəri 1400 manat olan on ədəd brilyant qaşlı qızıl sırğanı və 40 ədəd, dəyəri 480 manat olan özəlləşdirmə çeklərini borc vermişdir; 2) 2006-cı ilin yanvar ayında cavabdeh ondan 1 ədəd, dəyəri 300 manat olan dəri plışı və 1 ədəd dəyəri 100 manat olan dəri gödəkçəni nisyə almış, həmin ilin mart ayında pulunu verəcəyini vəd vermişdir; 3) cavabdeh 07 mart 2006-cı il tarixdə ondan 1500 ABŞ dolları, yəni 1350 manat məbləğində borc almış, bu barədə yazılı iltizam vermiş, borcunu qısa zamanda ödəməyi öhdəsinə götürmüşdür. Lakin cavabdeh hər üç hal üzrə öhdəliyini yerinə yetirmədiyi üçün ona cəmi 4730 manat borcu yaranmışdır.

İddiaçı sübut qismində məhkəməyə cavabdeh tərəfindən tərtib olunduğu mübahisələndirilməyən iki ədəd sadə yazılı sübut təqdim etmişdir. 28.03.2006-cı il tarixdə tərtib olunduğu qeyd olunan birinci yazılı sübutda cavabdeh iddiaçıdan əvəzində qızıl-zinət əşyası vermək üçün ("komplekt 14 qram kole və brislet brilyant") 2000 ABŞ dolları aldığını etiraf etmişdir. 17.03.2006-cı il tarixdə tərtib olunduğu qeyd olunan II yazılı sübutda cavabdeh iddiaçıdan təminatlı 1500 ABŞ dolları borc aldığını etiraf etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin 08.06.2020-ci il tarixli məhkəmə baxış iclasında tərəflərin məhkəmədən kənar qaydada razılığa gəlməsinə şərait yaratmaq üçün tərəflərin izahatları dinlənilmədən məhkəmə iclası təxirə salınmışdır. Həmin iclasda cavabdeh məhkəməyə ünvanladığı yazılı ərizəsində iddiaçıya 1500 borcunun olduğunu, onun 400-nü 28.06.2019-cu il tarixində ödədiyini, yerdə qalan 1100 manatı isə 100 manatını

07.07.2019-cu ilədək, 500-nü isə sentyabrda, 500 manatı isə yanvarda verəcəyini bildirmişdir.

İddiaçı məhkəməyə ünvanladığı qəbzlərdə iddiaçıdan 400 manat və 200 manat aldığı təsdiq etmişdir.

Yalnız iddiaçının iştirak etdiyi 06.07.2020-ci il tarixli məhkəmə iclasında işə baxılması yekunlaşmış və məhkəmə iddianı qismən (4030 manat hissəsində) təmin etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsi müəyyən etmişdir ki, iddiaçı cəmi dəyəri 2.500 manat olan qızıl-zinət əşyalarını, 480 manat dəyərində özəlləşdirmə çeklərini, 400 manat dəyərində geyim əşyalarını cavabdehə nisyə vermişdir. Cavabdeh isə həmin məbləği qaytaracağını öhdəsinə götürmüşdür. Həmçinin, iddiaçı cavabdehə 1.500 ABŞ dolları, yəni 1.350 manat məbləğində borc pul vermiş, cavabdeh həmin məbləği də qaytaracağını öhdəsinə götürmüşdür. Lakin cavabdeh ümumi borcundan 700 manat ödəmiş, qalan 4.030 manat borcunu ödəməmiş və iddiaçı əlverişsiz vəziyyətə düşmüşdür.

Nəzərə alınmalıdır ki, mülki prosessual qanunvericilik hakimin üzərinə öz qərarını yalnız tərəflərin çəkişmə prinsipinə əsasən müzakirə etdiyi dəlillərlə, onların verdiyi izahatlarla, sənədlərlə əsaslandırmaq öhdəliyi qoyur və öz qərarını tərəfləri dəvət etmədən özünün qulluq mövqeyinə görə irəli sürdüyü hüquqi dəlillərlə əsaslandırmağı qadağan edir. Qanun tərəflər arasında sübutetmə yükünü müəyyən etməklə yanaşı, işdə olan sübutlara obyektiv, qərəzsiz, hərtərəfli və tam baxılması, həmin sübutlara tətbiq edilməli hüquq normalarına müvafiq olaraq qiymət verilməsi qaydasını müəyyən edir (MPM-in 9.3, 77.1, 88-ci maddələri).

Prosessual qanunvericilik sübut etmə yükünün tələb edən tərəfin üzərində olduğu barədə ümumi prinsipi əks etdirsə də, iddia tələbinin qanuni əsasını təşkil edən müqavilə müddəalarında və maddi hüquq normalarında, habelə mübahisəyə tətbiq edilməli olan digər hüquq normalarında tərəflərdən hansının işin hansı hallarını sübut etməli olması barədə fərqli qaydalar müəyyən oluna bilər. Bu baxımdan hər bir mübahisənin qanuni həllinə imkan verən sübutetmə yükünün düzgün müəyyən olunması üçün iddia tələbinin qanuni əsasını təşkil edən müqavilə və ya qanun normalarının, o cümlədən, mübahisəyə tətbiq edilməli olan digər maddi hüquq normalarının müəyyənləşdirilməsi vacib əhəmiyyətə malikdir.

Həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, mülki prosessual qanunvericilik tərəflərin izahatlarını sübut növlərindən biri kimi qəbul etsə də, MPM-in 106.1-cı maddəsinə əsasən işdə iştirak edən şəxslərin izahatları o halda işin hallarını müəyyən etməyə imkan verən mötəbər sübut kimi hesab oluna bilər ki, həmin izahat iş üzrə toplanmış digər sübutlarla təsdiq olunsun.

Baxılan iş üzrə iddiaçı cavabdehdən pul tələb etdiyi üç faktdan yalnız biri 07 mart 2006-cı il tarixdə cavabdehə 1500 ABŞ dolları, yəni 1350 manat məbləğində borc verdiyi barədə sübut təqdim etmişdir. Cavabdeh də məhkəməyə ünvanladığı yazılı ərizədə iddiaçıya 1500 borcunun olduğunu, onun 400-nü artıq ödədiyini, qalan 1100 manatı isə hissə-hissə ödəyəcəyini bildirmişdir. İşin məhkəmədə baxıldığı dövrdə iddiaçı cavabdehdən 600 manat aldığı barədə yazılı, 700 manat aldığı barədə isə şifahi izahat vermişdir. Cavabdeh sonrakı məhkəmə iclaslarında iştirak etməmişdir.

MPM-in 77.1-ci maddəsinə əsasən belə olan halda aralarında yaranmış borc və ya nisyə alqı-satqı müqavilələri üzrə cavabdehin daha artıq borcunun olduğunu sübut etmə yükü iddiaçının üzərində olmuşdur.

Lakin buna baxmayaraq birinci instansiya məhkəməsi cavabdehin iddiaçıya daha artıq məbləğdə borcunun yarandığı barədə yalnız iddiaçının izahatı ilə təsdiq olunan qənaətini mülki prosessual qanunvericiliyin sübutlar və sübutetmə ilə bağlı tələblərinə uyğun olaraq əsaslandırmamışdır.

Qətnamədən cavabdeh apellyasiya şikayəti vermiş və şikayət birinci instansiya məhkəməsinə verilmiş yazılı izahatın məzmununa uyğun əsaslandırılmış, iddianın qismən, yəni pul tələbinin 650 manat hissəsində təmin olunması xahiş edilmişdir. Apellyasiya

baxışı zamanı verdiyi şifahi izahatında da cavabdeh iddiaçıdan cəmi 1500 ABŞ dolları aldığını, başqa heç nə almadığını bildirmişdir.

Buna baxmayaraq apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiyası məhkəməsinin yuxarıda istinad olunan prosessual hüquq normalarının pozulması ilə qəbul edilmiş qətnaməsini dəyişdirilmədən saxlamış, öz mövqeyini əsaslandırmamış, birinci instansiya məhkəməsinin yazdıqlarını təkrarlamaq, bəzi maddi və prosessual hüquq normalarını sadalamaqla kifayətlənmişdir.

Halbuki mülki prosessual qanunvericiliyə əsasən qəbul edilmiş qətnamə iş üzrə müəyyən edilmiş hallara və tərəflərin qarşılıqlı münasibətinə uyğun əsaslandırılmalı, qətnamənin əsaslandırıcı hissəsində işin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilən halları, işin halları barədə məhkəmənin əsaslandırıldığı sübutlar və məhkəmənin bu və ya digər sübutları və iclasda iştirak edən şəxslərin istinad etdiyi qanun və hüquqi aktları rədd etmək üçün gətirdiyi dəlillər, habelə məhkəmənin qətnamə çıxararkən rəhbər tutduğu qanunlar və normativ hüquqi aktlar göstərilməlidir (MPM-in 217, 220-ci maddələri).

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən belə iş üzrə qəbul edilmiş məhkəmə aktında işin müəyyən edilmiş halları, məhkəmənin nəticəyə gəlməsi barədə motivləri və rəhbər tutduğu qanunlar (iddia tələbinin qanuni əsası) göstərilməlidir.

Lakin hazırkı iş üzrə apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən işin araşdırılması və məhkəmə aktlarının tərtib olunmasına dair prosessual qanunvericiliyin sadalanan tələblərinə riayət olunmamışdır.

Nəzərə alınmalıdır ki, məhkəmə aktlarının əsaslandırılmış olması iş üzrə tərəflərdə qəbul edilmiş qərarın qanuni və ədalətli olduğuna inam yaratmaqla yanaşı, ümumilikdə məhkəmə hakimiyyətinə olan etimadın möhkəmlənməsinə xidmət edir. Eyni zamanda məhkəmə aktı elə şəkildə tərtib olunmalıdır ki, onun qanuniliyini yoxlayan yuxarı instansiya məhkəməsi ifadə olunmuş qənaətin əsaslı olub-olmadığını, habelə maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilib-edilmədiyini müəyyənləşdirə bilsin.

Məhkəmə kollegiyası hesab edir ki, sadəcə iş materiallarının və bir sıra qanunvericilik normalarının sadalanması, mübahisənin mahiyyətinə qiymət vermədən iddianın əsaslı olması barədə qənaəti əks etdirən məhkəmə aktı əsaslandırılmış məhkəmə aktı kimi qəbul edilə bilməz. Məhkəmə qərarlarının qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunmadan, əsaslandırılmamış qaydada çıxarılması həmin qərarları ədalət mühakiməsinin lazımı qaydada qəbul edilmiş qanuna uyğun aktı kimi qəbul etməyə imkan vermir.

Məhkəmə, özü tərəfindən müəyyən olunmuş işin hallarını və qənaətini formalaşdıran sübutları, bu və ya digər sübutları rədd etmək üçün istinad etdiyi dəlilləri və rəhbər tutduğu qanunları qətnamədə göstərməklə onun hüquqi cəhətdən əsaslandırılmalıdır. Məhkəmə sübutları sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir sübutun, o cümlədən şahid ifadələrinin məzmununu qətnamədə şərh edilməli, sübutlar əlaqələndirilməli, araşdırılan sübutların qəbul edilib-edilməməsinin səbəbləri aydın göstərilməlidir (S.Əliyevanın şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun 31 may 2006-cı il tarixli qərarı).

Məhkəmə kollegiyası qeyd olunanlara əsasən belə qənaətə gəlir ki, kassasiya şikayəti təmin olunmalı, qətnamə ləğv edilərək, yeni apellyasiya baxışına göndərilməli, işə yenidən baxılarkən apellyasiya instansiyası məhkəməsi MPM-in 9.3, 77.1 və 88-ci maddələrinə əsasən ilk növbədə tərəflər arasında sübut etmə yükünü düzgün müəyyən etməli, işdə olan sübutlara obyektiv, qərəzsiz, hərtərəfli və tam baxdıqdan sonra həmin sübutlara tətbiq edilməli olan maddi hüquq normalarına və tərəflər arasında bağlanmış müqavilə müddəalarına müvafiq olaraq qiymət verməklə mübahisəni həll etməlidir.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən və MPM-in 416, 417 və 419-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Məhkəmə kollegiyası

Qərara aldı:

Cavabdeh tərəfindən verilmiş kassasiya şikayəti təmin olunsun.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Mülki kollegiyasının 2(104)-3176/2020 nömrəli iş üzrə 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qətnaməsi ləğv edilsin və iş yeni apellyasiya baxışına qaytarılsın.

Qərar qəbul edildiyi andan qüvvəyə minir.